

Poliitika võtmemõistetest ja positiivsetest praktilistest rakendustest

Leif Kalev

Tallinna Ülikooli politoloogia professor

Sissejuhatus

Keelte areng maailmas tõstab üha enam esile suhteliselt väikese hulga keeli, mille mõisteruumid, väljendusviisid ja tehnoloogiad muutuvad üha mitmekesisemaks, samas kui enamik maailma keeli ei suuda arenguhüppega kaasa minna, on taandumas või sootuks kadumas. Eesti keel on üks väiksemaid edukaid keeli, samas vajame niisugustes oludes eesti keele kui eriala- ja teaduskeele arengut väga paljudes mõõtmetes ja valdkondades.

Üks selline valdkond on riigiteadused, mis on eesti keele, kultuuri- ja teadmusruumis ka kolme taasiseseisvuskümnendi järel kinnistumise ning mitmete alavaldkondade täpsema väljaarenemise järgus. See tähendab, et lisaks sõnavarale tuleb tegeleda mõisteruumiga, samuti selle viljakal viisil avalikku arutellu ning poliitika ja valitsemise praktikasse toomisega. Viimane on eriti oluline, kui väärtustame omakultuuri kõrval omariiklust, mille alusvõimekusi riigiteadusliku teadmuse praktiline kasutamine toetab.

Viimastel aastatel on poliitika ja valitsemise mõisteruumis ning sõnavaras toimunud kaks olulist arengut. Aastal 2021 valmisid avaliku poliitika kõrgkooliõpikute sarja kolm õpikut¹ ning aastal 2022 lõppes poliitika ja valitsemise sõnastiku² toimetamine. Järgnevalt käsitlen neist lähtudes valitud võtmemõisteid, keskendudes poliitikale ja eriti selle viljakale, produktiivsele tahule.

Poliitika põhimõtted

Poliitika on mõiste ja terminina mitmetähenduslik,³ ent selle saab suhteliselt kompaktselt ja ammendavalt esitada kolme poliitilisuse mõõtme kaudu, millest igaüht väljendab eraldi ingliskeelne sõna. Kokkuvõtlikult on poliitika ühisesmärgide teatud võtmes sõnastamine (*politics*) teatud suunas tegutsemiseks (*policy*) mõnes riigis või muus poliitüksuses (*polity*).⁴

¹ G. Sootla, L. Kalev, K. Kattai (toim). Avaliku poliitika kujundamise protsess. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2021.

L. Kalev, G. Sootla (toim). Avaliku poliitika disain. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2021.

G. Sootla, L. Kalev, I. Saar (toim). Avaliku poliitika teooriad ja analüüsi meetodid. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2021.

² [Poliitika ja valitsemise sõnastik](#).

³ Vt nt C. Hay. Why We Hate Politics. Cambridge, Malden: Polity Press, 2007; A. Heywood. Politics. Fifth Edition. London: Macmillan/Red Globe Press, 2019; G. Sootla, L. Kalev, K. Kattai (toim). Avaliku poliitika kujundamise protsess. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2021.

⁴ E. Sørensen, J. Torfing. The Janus Face of Governance Theory. Depoliticizing or Repoliticizing Public Governance? – Anti-Politics, Depoliticization, and Governance. Toim. P. Fawcett, M. Flinders, C. Hay, M. Wood. Oxford: Oxford University Press, 2017, lk 28–45.

Need kolm mõõdet avavad poliitilisuse välja rajajooned. Kõige sagedamini räägime poliitikast (*politics*) kui võimuvõitlusest, kus oma erihuvide vaatenurgast püütakse sõnastada ühiseesmärke ehk avalikke huve ning saada oma võimupositsioonile piisavalt lai tugipind. Võimuvõitlusega kaasnev konkurents ja koostöö toimub ka ühiskonnas laiemalt, selles mõttes võib peaaegu iga teema saada poliitiliseks, nagu oleme ka Eestis ilmekalt näinud samasooliste abielude või metsamajandamise küsimustes.

Võimuvõitluses on kasuks töötada toiduahelate ja erapoolikute väänatud, aga ilusate sõnumitega, ent sellest jätkusuutlikkuseks siiski ei piisa. Vaja on ka piisavalt kõnetavat sõnumit ja selle teatud tasemel praktilist väljaarendamist, eriti valitsuserakondadel. Veel enam on loogilist väljaarendatust vaja ametnikel, kelle õlgadele langeb enamasti poliitikaga praktiline töötamine – olgu nad siis juhid, eksperdid või rakendajad. Teatud suunas tegutsemise võime põimib eesmärged, tegevusloogikat, poliitikavahendeid ja rakenduspraktikat. See ongi poliitikakujundus ehk poliitjoon (*policy*).

Poliitika kolmas tahk on see, et ta toimib mingis poliitüksuses või poliitruumis, mis annab talle nii füüsilised piirid kui ka olulised osad toimeloogikast. Just selles ruumis peab olema piisav tugipind poliitika kui võimuvõitluse ja ühiseesmärkide määratlemise mõttes ning just siin arendatakse poliitika välja ja rakendatakse seda, saavutades paremad või halvemad tulemused ning positiivsemad või negatiivsemad hinnangud, mis on poliitika edasise rakendamise, parandamise või uuendamise oluliseks lähtekohaks. Kõige väljaarendatumaks poliitüksuseks on nüüdisajal riik, ent teatud poliitikate lõikes ka kohaliku omavalitsuse üksused ja ajaloost teame teisigi poliitüksusi.

Eesti keeleroomis nagu paljudes teisteski pole tavapäraselt sedavõrd peent vahet tehtud. Kahe esimese (*politics* ja *policy*) puhul on kasutatud sõna *poliitika*, kolmanda (*polity*) puhul *riik*, põhjalikumaks minemata. Samas võimaldab nende mõistete eristamine näha poliitika erisuunalisi rakendusi ja loob aluse vastavasuunalise tulemuslikkuse hindamiseks. Eriti oluline on see tegevuspõhises vaates, see tähendab poliitika kui tähendusloome ja võimuvõitluse (*politics*) ning poliitika kui eesmärgipärase, tulemustele suunatud ühiselu korraldamise (*policy*) puhul.

Poliitika ja õigus haakuvad mitmel viisil. Esmalt sisuloome vaates, kus teineteist täiendavad poliitikadisain ja õigusloome, mille rõhuasetused on samas erinevad. Poliitikadisain keskendub eeskätt mitmekesiste eesmärkide ja juhtimiseeliste sobitamisele ning pöörab vähem tähelepanu vormistusele, õigusloomes aga võetakse aluseks poliitiline tahteavaldus ja kujundatakse selle põhjal õigusakt. Poliitika rakendamisega ja laiemalt valitsemisega haakub haldusõigus ja mitmed lõigud ülejäänud avalikust õigusest.

Poliitüksustega tegeleb riigiteooria, mis on juba ajalooliselt riigiteaduste ja õigusteaduste jagatud valdkond, eriti Mandri-Euroopa teadusruumis. Rõhuasetused on mõnevõrra erinevad, nagu sisuloomegi puhul. Riigiteooriaga haakub riigiõiguse küsimusteriing. Demokraatia küsimused on

samuti ühised, riigiteaduste institutsioonide toimivuse ja demokraatliku kodanikusubjektsuse huvikeskmega kaasnevad põhiseadusõiguse, aga ka põhiõiguste ja inimõiguste käsitlused.

Poliitika tegevuspõhine vaade

Tegevuspõhist vaadet täiendab ühe elemendi lisamine. Selleks on valitsemine (*governing*), mis tähistab valitsuse või laiemalt avaliku võimu (*government*) ning teiste toimijate poolt ühiselu ärakorraldamisele ehk valitsetusele (*governance*) suunatud tegevusi. Ühelt poolt eesmärgid, tahe ja kokkutoimimine (poliitika) ning teiselt poolt selge arusaam, kuidas soovitud eesmärkide suunas liikuda ja kes midagi tegema peab (poliitikakujundus), pakuvad aluse nii valitsemise teostamiseks kui ka hindamiseks.

Poliitika aitab kaasa ühiste tähenduste loomisele, omade ja vastaste määratlemisele, poliitilisele konkurentsile ja võimule saamisele. Poliitikakujunduse väärtus seisneb üldiste ideede arendamises selgemate eesmärkide ja tulemusootustega poliitilisteks tegevuskavadeks ning seetõttu võib niihästi ühiskonda teatud suunas liigutada kui ka arutada, kas eesmärgid on mõistlikud, kas valitud lahendusloogika ja vahendid sobivad jne.

Tabel 1. Poliitika, poliitikakujundus ja valitsemine inglise ja eesti keeles

Nähtus inglise keeles	<i>Politics</i>	<i>Policy</i>	<i>Governance</i>
Nähtus eesti keeles	Poliitika (üldpoliitika, poliitlus)	Poliitikakujundus (poliitjoon, poliitliin)	Valitsetus
Tegevus eesti keeles	Poliitikategemine (poliitlemine)	Poliitikakujundamine	Valitsemine
Tegevus inglise keeles	<i>Doing politics</i>	<i>Policy making</i>	<i>Governing</i>
Kontekstualiseeringuid	Poliitiline valik (<i>political choice</i>), poliitikategemise valik (<i>choice of doing politics</i>)	Poliitikakujunduse valik, ka poliitikavalik (<i>policy choice</i>), poliitikakujundamise valik (<i>policy making choice</i>)	Valitsetusvalik (<i>governance choice</i>), valitsemisvalik (<i>governing choice</i>)

Poliitikat on võimalik käsitleda kitsalt (avaliku võimu institutsioonide ametliku tegevuse) kui ka laialt (kõikehõlmavalt).⁵ Kitsas määratlus on piiratud oluliste poliitikatoimijate väljajätmisega. Laia poliitikamääratluse nõrkuseks on suutmatus eristada olulisemat ja vähem olulist ning tähelepanu kõrvalejuhtimine avalikest võtmeotsustest: oma isiklikust hügieenist lobisemist sõbra mõjutamiseks saab vaadelda poliitilise tegevuse võtmes, kuid see ei asenda rahvatervise poliitikat.

⁵ Vt nt C. Hay. *Why We Hate Politics*. Cambridge, Malden: Polity Press, 2007.

Poliitika keskmes on avaliku võimu institutsioonid. Samas toimub poliitiline arutelu ja strateegiakujundus ka laiemalt: avalikku poliitikat püüavad mõjutada erinevad ühiskondlikud, poliitilised ja valitsustoimijad ning kuigi viimased kaks on kesksed, on ka teistel arvestatav mõjuvõim, kohati ka määrav. Nii võib poliitikana mõista igasuguste toimijate tegevust, mis on suunatud avaliku võimu institutsioonide otsustele ja nende rakendamisele.

Poliitilise võimu kasutamisel on ka demokraatiates vältimatult ülevalt alla tahk. Poliitika on võimalus toimida suveräänina, otsustada ja kehtestada, kasutada riigiparaati ja tekitada tulemusi, mida ei saa tagasi pöörata, vähemalt lihtsalt.⁶ Riigiinstitutsioonid pole lihtsalt ühiskondlike jõudude peegeldus või üks toimija teiste seas, neil on suhteline autonoomia ja nad saavad valitseda või metavalitseda,⁷ sealhulgas kehtestada reegleid, otseselt tegutseda ning kõrvalekaldujaid korrale kutsuda ja karistada. Riigivõimu ja (avaliku) poliitika kaudu on võimalik ühiskondi teatud sisulisel määral mõjutada ja muuta. Samuti on võimalik, et võimulolevad poliitjõud hoiavad arvestatavatel ajavahemikel käigus poliitikakujundusi, mis vastanduvad pikaajalistele ühiskonna ja majanduse arengusuundumustele.

Poliitika ja uuenemine

Uuenemine on mitmetahuline mõiste. Esmalt võib silme ette tulla murranguline muutus või lausa revolutsioon, ent uuenemine võib olla ka järkjärguline, põhineda õppimisel ja kohandumisel või ka tekkida vähe teadvustatud pisiparandustest ja ümberhäälestamisest. Poliitikamuutuse põhjused võivad olla nii välised kui ka sisemised ning see võib olla nii reaktsioon raputustele (šokkidele) kui ka ise kujundatav, proaktiivne areng.

Uuenemine on ka edasiviivas võtmes vaadatud poliitika keskmes. Poliitika põhineb inimliku muutmise võimalusel ja teadlikult teostataval arengul. Poliitika sünnib siis, kui on mitu suhteliselt mõistlikku valikut, edasiliikumisvõimalust, mille üle saab arutada ja vaielda ning mille seast välja valitud saab interaktiivselt edasi arendada, nii et ta võimalikult hästi rakenduks. Seetõttu erineb poliitika nii looduslikust paratamatusest kui ka dogmaatilisest või teadvustamatult ühe tõe kesksest mõtlemisest (mitmed usundid, marksism-leninism, tehnokraatlik uusliberalism jt).

Poliitika keskmes on erinevad lähenemised, ratsionaalsused, neil põhinevad inimlikud arutelud ja valikud. Otstarbekus ja ka tõseks peetav sõltuvad valitud ratsionaalsusest ning kaalumisel on kõik inimlikult tõsiseltvõetavana võimalik. Nii on poliitika sügavalt inimlik nähtus, poliitilisi arutelusid ja valikuid ei saa erinevalt tehnokraatlikest instrumentaliseerida ja robotiseerida. Poliitikat saab kasutada nii heaks kui ka halvaks ning normatiivselt võib sellele soovi korral läheneda osana headuse ja õiguse kunstist nagu õiguselegi.

⁶ Nt **M. Baurmann, R. Zintl**. Social and Cultural Preconditions of Democracy: A Framework for Discussion. – Preconditions of Democracy. Toim. G. Brennan. Tampere: Tampere University Press, 2006, lk 19–74.

⁷ Vt nt **S. Bell, A. Hindmoor**. Rethinking Governance. The Centrality of the State in Modern Society. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo, Delhi, 2009; **B. Jessop**. The State: Past, Present, Future. Cambridge, Malden: Polity Press, 2016.

Valitsemist saab vaadata nii korra tagamisele kui ka teadlikule uuendamisele suunatuna. Viimases vaates on tegu muutuse protsessi juhtimisega, asjade pideva uuendamise, innovatsiooni ja ka vanade vormide lagunemise ohjamise ja suunamisega. Selles vaates on valitsemine avaliku poliitika kujundamise ja rakendamise protsess ehk teisisõnu avalike kokkulepete (näiteks programmide) kujundamise ja uuendamise protsess poliitilisel põhimõttel, tuginedes kokkulepetele ja legitiimsele võimule. See on ka avaliku võimu institutsioonide toimimise viljakas ehk produktiivne, innovatsiooni tahk.

Poliitikaga haakuvat teadmust saab suunata poliitilise uuenemise toetamiseks. See saab avalduda nõustamise ja teiste teadmusteena näiteks demokraatliku kodanikusubjektsuse ja kodanikuhariduse, poliitilise konkurentsi ja koostöö strateegiate, poliitika ja valitsemise innovatsiooni, põhikorra, poliitika ja valitsemise institutsioonide ja protsesside disaini, muutuva maailmakorra ning välis- ja julgeolekupoliitika kontekstis sobivate strateegiate leidmise kaudu.

Laiemalt saab toetada ka poliitikauuenemise eeldusi poliitikaõppimisena ehk hoiakute, poliitika(kujundus)te ja institutsiooniliste korralduslahenduste (üle)vaatamise, (üle)hindamise ja (ümber)häälestamisena. Õppimine toimub nii poliitika sõnastamisel ja väljaarendamisel, rakendamisel kui ka hindamisel. Eri osalised õpivad poliitikat ja selle kujundamise protsessi mõistma ning koostööd tegema. Teadlikku ja proaktiivset poliitikauuendamist võime nimetada ka poliitikainnovatsiooniks. Oluliseks praktiliseks võtmeks on siin poliitikadisain, mida järgnevalt praktilise näitena käsitlem.

Poliitikadisain praktilise näitena

Poliitika kui teatud suunas tegutsemine (*policy*) vajab selle suuna määratlemist rohkem kui märksõnadena: tuleb sõnastada eesmärgid eri tasanditel, valida sekkumisloogika ja vahendid, valmistada ette rakendamine ja tegevuskeskkonnatundlikult rakendada, vajaduse korral algseid lahendusi ümber või ka täpsemaks häälestades. Aluseks on siin poliitikakujundamisvõime (*policy capacity*) ehk võime sõnastada ja saavutada poliitikaeesmärke.⁸

Poliitikakujundamisvõime on siduv lüli poliitilise visiooni ja eestvedamise ning juhtimise ja korraldamise vahel, mis paneb need uut väärtust loovalt koos toimima. Piisava poliitikakujundamisvõimeta poliitika ei saa ka ilusate eesmärkide ja veenva jutu korral piisavalt välja arendatud ega rakendu. Piisava poliitikakujundamisvõimeta juhtimine ja korraldamine jääb olemasoleva pidetuks taastootmiseks. Seda aitab praktiliselt sisustada poliitikadisaini vaatenurk.

Poliitikadisain tähendab mõttetööd, et kujundada poliitikaeesmärkide saavutamiseks lahendused, mis annaksid tulemusi just selles ajas ja kohas. Selleks seotakse kokku toimijad,

⁸ X. Wu, M. Howlett, M. Ramesh (toim.). Policy Capacity and Governance: Assessing Governmental Competences and Capabilities in Theory and Practice. Cham: Palgrave Macmillan, Springer, 2018.

probleemimääratlused ning poliitika eesmärgid, lahendusteed, ressursid ja vahendid, rakendamise struktuurid, mehhanismid ja praktikad. Töötatakse nii poliitika eesmärgistamise, väljaarendamise kui ka rakendamise eri üldistatustasanditel. Eesmäärke ja vahendeid saab kavandada üldsuunana, töötada välja ning kontekstiga häälestada, hea disaini puhul on need koostoimes, sobivad konteksti ja annavad soovitud tulemusi. Mandri-Euroopas on oluline ka õiguspõhisus ja seostatus süsteemse valitsemiskorraldusega, selleks kasutatakse poliitikaprogramme ja arendatakse välja poliitilis-administratiivsed korralduslahendused.

Tabel 2. Poliitika eesmärgid ja vahendid eri tasanditel⁹

Poliitikatasand	Valitsetusviis: kõrge abstraktsioonitase	Avaliku poliitika režiim: programmitasandi väljaarendatus (operatsionaliseeritus)	Programmi- seadistused: täpsed elulise rakendamise meetmed
Poliitikaosis			
Poliitikaeesmärgid	Üldised poliitikaeesmärgid: kõige üldisem valitsuse eesmärkide ja ambitsioonide sõnastamine kindlas poliitikavaldkonnas	Operatsionaliseeritavad poliitikaeesmärgid: kindlad mesotasandi väljad, millele poliitika eeldatakse olevat suunatud, et saavutada poliitikaeesmäärke	Täpsed poliitika sihtmärgid: poliitikaeesmärkide saavutamiseks vajalikud spetsiifilised elulised mikrotasandi tingimused
Poliitikavahendid	Üldised poliitika rakendamise eelistused: valitsuse pikaajalised eelistused poliitikaeesmärkide saavutamiseks kasutatavate korralduslahenduste tüüpide osas	Poliitikavahendite valikud: programmitasandi eesmärkide saavutamiseks kasutatavad kindlad valitsemisvahendite tüübid	Poliitikavahendite täpsed kalibreeringud: poliitikasihtmärkide saavutamiseks vajalikud poliitikavahendite seadistused

Poliitika disainimine võib olla rohkem või vähem teadlik, rohkem või vähem välja arendatud ning varieeruda veel mitmes mõttes. See on ühelt poolt tulemustele suunatud, ent samas avatud ja pragmaatiline: tegutsetakse paindlikult, katsetatakse, vajaduse korral liigutakse samm-sammult, tehakse kogemustest järeldusi, katsetatakse mingil uuel viisil ning sõnastatakse eesmäärke ja tegevusi ümber, kui selgub, et soovitud tulemust on mõnevõrra teises võtmes tõenäolisem saavutada.

⁹ Allikas: **M. Howlett**. *Designing Public Policies: Principles and Instruments*. London, New York: Routledge, 2011, autori kohandatud.

Eesmärke võib olla eri üldistustasanditel. Ka kõige üldisemal, missiooni tasandil pole poliitikaeesmärgid lihtsalt väärtused nagu vabadus või turvalisus, vaid Haagivad väärtusi mingil viisil praktikaga, näiteks olla kõige turvalisem riik maailmas. Praktilisus suureneb üldeesmärkide tasandil: üldeesmärgid annavad teatud tegevussuunad, näiteks piirata turvalisuse nimel kogunemisvabadust. Eriti suureneb praktilisus alaeesmärkide ja tegevuste tasandil, näiteks sätestades seadusliku aluse ning rakendades toetusi või keskkonnaametit. Seda saab omakorda hinnata tegevustulemuste (tulemuseesmärkide) ja väljundnäitajate kaudu, näiteks mitu uut ettevõtet tekkis, kui palju hektareid metsamaad on jätkusuutlikult majandatud jne.

Eesmärkide praktilisel sõnastamisel väärtusi tasakaalustatakse ja põimitakse. Samuti on oluline, et väärtusi rakendatakse, tuginedes eri valitsemis- või juhtimisstiilidele, mille aluseks on erinevad arusaamad otstarbekast praktilisest teostamisest. Neid võib nimetada ka valitsemis(stiili)väärtusteks ja eristada kolme rühma.

- Sigma tüüpi väärtused rõhutavad kindlate tulemuste saavutamist ning säästlikkust nii protsessi kui kulude mõttes, sellest lähtudes ratsionaliseeritakse ja tõhustatakse poliitikat ja valitsemist.
- Teeta tüüpi väärtuste keskmes on poliitika võimalikult suur legitiimsus ja ladus toimimine, mida toetavad usaldus ja koostöö, õiglus, ausus ja vastastikkus. Poliitikat kohandatakse rohujuuretasandi sisendeid arvestades.
- Lambda tüüpi väärtused eeldavad valitsemise töökindlust keskkonna ebamäärasusele vaatamata ja selles mõttes usaldusväärset, otsustavust sihtide jõustamisel ning samas paindlikkust ja kohandumisvõimelisust.¹⁰

Sama kehtib poliitikavahendite kohta, mis on poliitikadisaini lähenemise üks keskseid rõhuasetusi. Väga kokkuvõtlikult saab avaliku võimu teostaja tugineda kas oma korraldavale jõule (*organisation*, näiteks valitsemisasutused ja haldustoimingud), varale (*treasure*, näiteks eraldised ja subsideerimised), mõju- ja õigusvõimule ehk ametivõimule (*authority*, näiteks litsentseerimine ja regulatsioonid) või keskest asendist tulenevale teabe saamise ja edastamise eelisele (*nodality*, näiteks küsitlused ja avalikud teabekampaaniad).

Neid kõiki saab kasutada nii teabekogumiseks kui ka elluviimiseks ning nende kõigiga haakuvad erinevad eeldusootused poliitikaadressaatide osas. Korraldamine eeldab pädevuse tunnustamist ehk valmidust saada valitsuselt kaupu ja teenuseid ning sõlmida partnerluslepinguid. Varavahendid eeldavad saamahimu, valmidust olla mõjutatud valitsuse kehtestatud varalistest võitudest ja kaotustest. Mõju- ja õigusvõim eeldab legitiimsust, valmidust olla mõjutatud valitsuse kehtestatud ettekirjutustest ja karistustest. Sõlmsus eeldab usaldus(väärus)t, valmidust uskuda

¹⁰ C. Hood, M. W. Jackson. Administrative Argument. Aldershot: Dartmouth, 1991.

valitsuse teavet ja sellest lähtudes tegutseda. Siit saab huvi korral jätkata juba asjakohaste täpsemate allikatega.¹¹

Lõpetuseks

Keelte elujõu ja arengu üheks mõõtmeks on liigendatumad erialakeeled ja vastavad teadmusruumid. Loodetavasti on siinne artikkel sellele eesti keele puhul kaasa aidanud, nagu ka mitmekesisemale arusaamale poliitikast, ning mõistmisele, kuidas poliitika saab toimida uuendusmeelse valitsemise allikana.

Poliitika keskmes on erinevad lähenemised, ratsionaalsused, neil põhinevad inimlikud arutelud ja valikud. Poliitika on oma eri mõõtmetes positiivselt rakendatav, ent eri viisidel. Siin käsitleti seda eeskätt poliitikakujunduse ehk poliitika eesmärgipärase väljaarendamise ja rakendamise võtmes. Samas saab tulemuslikult toimida ka üldpoliitilise eesmärgiseade ja konkurentsi ning ka poliitüksuse koostoimimise võtmes. Iga mõõtme puhul on tulemuslikkuse hindamise pidepunktid erinevad.

Praktilise näitena vaadeldi poliitikadisaini ehk poliitikaeesmärkide saavutamiseks lahenduste tulemus- ja kontekstitundlikku kujundamist, sidudes kokku toimijad, probleemimääratlused ning poliitika eesmärgid, lahendusteel, ressursid ja vahendid, rakendamise struktuurid, mehhanismid ja praktikad. See, kui erinevalt poliitikaeesmärkide praktilisel sõnastamisel ja rakendamislahenduste kujundamisel väärtusi tasakaalustatakse ja põimitakse ning eri valitsemisstiilidele tuginetakse ja poliitikavahendeid kasutatakse, näitab inimühise poliitikakujundamise mitmekesisust, plastilisust ja dünaamilisust.

Samas leidub mitmekesisusele vaatamata tulemuslikuks poliitikakujundamiseks selgeid üldisi pidepunkte, mis on kontekstuaalselt kasutatavad. Nii on avaliku poliitika kujundamise võimaluste ja vahendite varasalve tundmine kasulik. On suur vahe, kas sobiva poliitika väljaarendamist alustatakse jalgratta iga kord uuesti leiutamisest või kõrgemalt teadmustasemelt. Julge pealehakkamine on parimalgi juhul ainult pool võitu, mõistlik eneseharimine ja teistega suhestumine on poliitika kujundaja ja rakendaja oluline edutegur.

¹¹ Vt **C. Hood, H. Margetts**. The Tools of Government in the Digital Age. Basingstoke, Houndmills: Palgrave Macmillan, 2007; **M. Howlett**. Designing Public Policies: Principles and Instruments. 2nd ed. London, New York: Routledge, 2019; **L. Kalev, G. Sootla** (toim). Avaliku poliitika disain. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 2021.